

Åke Erlandsson

Nobelbrevven

Inledning och kommentarer till omkring tusen brev rörande familjen Nobel: renskrivna, kommenterade och i urval av Åke Erlandsson

Åke Erlandsson

Nobelbrevven

Inledning och kommentarer till omkring tusen brev rörande familjen Nobel: renskrivna, kommenterade och i urval av Åke Erlandsson

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS

ISSN 1652-9855

Redaktör: Katarina Nordqvist

Nobel Museum

Box 2245

SE-103 16 Stockholm

Sweden

katarina.nordqvist@nobel.se

+46 (0)8 53 48 18 00

Erlandsson, Åke, *Nobelbrev. Inledning och kommentarer till omkring tusen brev rörande familjen Nobel: renskrivna, kommenterade och i urval av Åke Erlandsson* (Stockholm 2011).

ISBN: 978-91-978420-6-8

Innehållsförteckning

Om materialet	5
Immanuel och Andriette Nobel	9
Alfred Nobel	13
Robert Nobel	27
Ludvig Nobel	31
Emil Nobel	35
Käll- och litteraturförteckning	37

Om materialet

Upprinnelsen till föreliggande projekt går tillbaka till mitt arbete med Nobeltrilogin och till de Nobelbrev, 490 originalbrev, som Nobelstiftelsen (Michael Sohlman) inropade på Sotherbys auktion i Stockholm 1998. Brevsamlingen emanerar ursprungligen från Roberts och Paulines dödsbo och har av allt att döma förvarats hos sonen Hjalmar Nobel (d.1954), Nybrogatan 39 Stockholm. Hur breven därefter kom i händerna på ”den grekiska damen” (f.d. anställd vid grekiska ambassaden i Stockholm) och därpå överförts till USA är höljt i dunkel. Med hjälp av Vilgot Sjöman snabbgranskade jag materialet och upprättade därpå en brevförteckning som tillsändes Nobelstiftelsen. Efter dramatiska turer, och ett av riksarkivarie Erik Norberg utfärdat utförelselförbud, inköptes breven av Nobelstiftelsen.

I ett brev till Michael Sohlman 2001 framförde jag att det på sikt vore önskvärt att brevmaterialet, exempelvis i form av en CD-skiva, fogades till Riksarkivets Nobelarkiv, forskningen till fromma. Detta är nu en realitet. Omkring tusen Nobelbrev – av undertecknad strukturerade, renskrivna och kommenterade – finns i form av två CD-skivor, Nobelbrev I och II, från och med våren 2011 att tillgå via Riksarkivet, Nobelstiftelsen samt Nobelmuseets forskningsbibliotek. Förutom brev från Riksarkivet ingår i samlingen även Nobelbrev från Lunds landsarkiv, Kungliga bibliotekets arkiv, Carl Tydén's arkiv, Nobelstiftelsen samt en mängd brevcitat ur Nobellitteraturen som blev aktuella i arbetet med Nobeltrilogin. Här må envar, läsare och forskare, väga källornas värde.

Denna inledning redovisar kortfattat urvalsprinciper, tolkningsproblem, vad som kan vara av person- och idéhistoriskt intresse och vad som i

övrigt kännetecknar familjen Nobel, i synnerhet Alfreds, Roberts och Ludvigs rikhaltiga korrespondens från 1800-talets senare hälft. Urvalet har i hög grad styrts av tillgängligt arkivmaterial. Det rör sig om ett utomordentligt rikt stoff, ovärderligt ur forskarsynpunkt. I flera avseenden kompletterar breven den bild vi har av föräldrarna Nobel, bröderna Alfred, Robert och Ludvig, inte minst under de tidiga händelserika och ofta äventyrliga entreprenörsåren i Petersburg, Hamburg och Baku. Tolkningsproblemen är legio. Trots vissa luckor kan likväl det omfattande materialet, totalt cirka tusen brev, anses representativt. Direkt och indirekt ger breven också inblick i brödernas känslor och tankar. Här ställs även existentiella grundfrågor, frågor om vilka vi är och varför och vad som formar våra öden. Vad som rör sig i det kollektivt omedvetna ser man, som någon sagt, tydligast efteråt.

Urvalet är begränsat, vilket framgår vid en jämförelse med Göran Nilzéns översikt: *Familjen Nobel : En svensk industridynasti. Översikt över arkivalier i Stockholm, Lund och Uppsala*, Stockholm: Nobelmuseet, 2007. Den omfattande Nobelkorrespondens som finns i Riksarkivets kopieböcker har till stora delar utplånats av tiden. En annan inskränkning, medveten, gäller Alfred Nobels osannolikt omfångsrika affärskorrespondens. Flertalet av hans brev rör affärs- och patenthandlingar, avfattade på adressatens modersmål: till Armengaud, Bandman, Barbe, Carstens, Cuthbert, Dittmar, Downie, Lamm, Mahler, Newton, Smitt, Trauzl, Webb m.fl. aktörer i uppbyggnaden av Nobels transnationella företagsimperium. Här bjuds robusta fakta och detaljerade beräkningar präglade av ämnet. Majoriteten av dessa brev har varit svårtolkade eller oläsliga då kopiebrevens text suddats ut. Affärsintresserade hänvisas här till Ragnhild Lundströms avhandling *Alfred Nobel som internationell företagare*, 1974.

Undertecknad ber om överseende med eventuella stafvel och andra misshugg. Till misstagen torde även höra att en del av brevskrivarens stafvel ofrivilligt korrigerats. Med hänsyn till brevväxlingens omfattning finns det förhoppningsvis förmildrande omständigheter.

Inledningen skall ses som en personlig kommentar till det aktuella brevmaterialet. Att den är mer eller mindre subjektiv ligger i sakens natur.

Nobelbrev (Nobelbrev I och II, CD-ROM) är indelade i fyra kolumner:

- 1) Datum och ort;
- 2) Adressat;
- 3) Brevavskrift av innehållet;
- 4) Kommentarer och källhänvisningar.

De i mitt tycke mer intressanta breven har markerats med 1 till 3 plustecken (+++).

Åke Erlandsson

Antibes, april 2011

Immanuel Nobel

Andriette Nobel

Immanuel och Andriette Nobel

Inledande avsnitt är baserat på handlingar i Lunds Landsarkiv rörande Immannuels självbiografiska anteckningar, många hugskott och projekt till uppfinningar. Det har främst medtagits för att ge en bakgrund till hans och hustrun Andriettes brev. Anteckningarna och breven styrker även sönerns uppfattning av Immanuel som en snillrik och komplex fadersgestalt, av Andriette som en kärleksfull och omtänksam moder. Inledningsvis relateras hur Immanuel flyr från sina fordringsägare efter en konkurs 1837 i Stockholm, ser möjligheter till en bättre framtid i Ryssland. De äldre sönerna följer 1842 efter till S:t Peterburg, börjar efterhand arbeta i faderns mekaniska verkstad där man tillverkar minor och gevär. Då Krimkriget tar slut 1856 upphör emellertid beställningarna. Än en gång gör Immanuel konkurs och återvänder efter 20 år i Ryssland till Stockholm med hustrun och sönerna Alfred och Emil. Immanuel är känd för sitt impulsiva och koleriska temperament, men också för sin flit. Andriette är navet, modern som medlar och, trots stridiga viljor, håller samman familjen. Hon står för värme och försoning efter kontroverser. Speciell kärlek hyser hon till ungarlen Alfred. Hon är också barnbarnens vördade och "hulda Farmor". Rörande är hennes hjärtevarma brev till Anna, Ludvigs och Minas dotter.

Bröderna skriver ofta och utförligt, reser med ångbåt och "jernbana" kors och tvärs till vararandra, till förhandlingar med finansiärer i Europa, till intressanta industrier och till kurorter för att vila och dricka brunn. Breven kompletterar bilden av de tre bröderna, inte minst genom den information de lämnar från ungdomstiden i S:t Petersburg på 50- och början på 60-talet, de händelsediga och ofta riskfyllda entreprenörsåren,

hur de med stor energi prövar sig fram med storstilade projekt inom de mest skiftande branscher: bankaffärer, husbygge, uppvärmning med varmvattenledningar, järnbruk, ölbryggeri, minor – projekt som mestadels kapsejsar i brist på kapital och dugliga arbetsledare. Ett typiskt brev från Ludvig till Robert i januari 1867: ”Sedan jag just mjölkat ur mig 8 sidor till Pappa och Alfred och ännu har 4 andra bref utskrifna kan Du ej undra öfver att jag behandlar Dig styfbroderligt och blir fåordig. – Om för öfrigt det skulle falla Dig in att förarga Dig öfver min tystlåtenhet så tänk på de 60.000 bomber jag har att göra på 6 månader och Ditt hjerta skall säkert bli mjukt och öfverseende”.

Alfred Nobel

Alfred Nobel

Alfred, den flitigaste pennföraren, är representerad med flera hundra brev: från 1852 med ett brev adresserat till morbror Ahlsell (rörande ett möte i ungdomen med uppfinnaren John Ericsson i USA) fram till december 1896, då med ett sista brev till vännen Ragnar Sohlman. Tidvis skrev han 20 à 30 brev per dag, på olika språk. Om sitt arbetssätt säger han i juli 1895: ”Jag arbetade intermittent; jag lämnade saken för en tid och återvände sedan därtill. Det är ganska ofta mitt arbetssätt; men jag kommer alltid tillbaka till en sak, då jag har känslan av att jag till slut måste lyckas.” Hans engelska motto hade kunnat lyda: Never ever give up!

I brevväxlingen med Robert och Ludvig får vi i detalj följa Alfreds experiment med nitroglycerin, uppfinnandet av dynamiten och tändhatten. Sak samma gäller hans patentansökningar, patenttvister, affärsresor, transportproblem, explosioner och räkenskaper. Men även hans ömsinta förhållande till modern Andriette och kontroverser med pappa Immanuel skildras, liksom brödernas meningsbrytningar, deras vänskap, familjeliv och Alfreds kontakter med brorsbarnen, särskilt med den nervklena brorsdottern Ingeborg. Det är han som håller i taktpinnen, förmanar och undervisar sina äldre bröder. Affärsbrevens är till en början bemängda med gallicismer: assurance, arrangement, billet-doux, force, malheur, parachute, portée, pousser etc. Detta gäller i viss mån även Ludvigs och Roberts brev: connaissance, courage, délicatesse, famille, jaloux, lecture, melancolie, postillon d'amour m.m. Förmodligen hör vi här ekon från sönerns privatlärare i Petersburg. Gallicismerna klingar omsider av. Alfred har den vassare pennan, skriver en otadlig svenska, ofta märgfull, spetsad med aforismer, paradoxer och bitsk ironi: ”Dumhet

är den mest spridda naturgåvan som finnes”; ”Menniskoslägget består af 1 % kloka, 50 % fån och resten tjurskallar”; ”Tro mig, många vänner får man blott bland hundar som man föder med andras kött och maskar som man föder med sitt eget. Tacksamma magar och tacksamma hjärtan äro tvillingbarn.” – Och emellanåt kryddade med självförkastelse: ”folk med mina åsikter gå helst porträttlösa både i dagrarnas och skuggornas värld. Det förefaller en nästan ynkligt att vilja vara någon eller något i den brokiga samlingen av 1 400 miljoner tvåbenta, svanslösa apor, som löpa omkring på vår rundfarande jordprojektil”. Även hans brev på franska, engelska och tyska är stilistiskt oklanderliga.

Det man skriver skall vara klart och begripligt, poängterar Alfred. I augusti 1896 skriver han från Paris till väninnan Josefina Wettergrund, pennskaftet ”Lea”: ”hellre [vill jag] dimpa med egna vingar än flyga med andras. [---] Några utländska ord skulle jag gerna försvenska t.ex. dagdröm. Engelsmännen snappa upp hvarje utländskt ord för hvilket det fattas uttryck i deras språk. Enligt min mening äro alla ord riktiga, som klart förstås och som väl återge hvad man tänker. Men jag är revolutionär i språk- och tankeväg. Med hvilken fröjd skulle man ej ha’ bränt mig på 1600-talet!” Liksom i sin poesi vågar han pröva nya ord och metaforer: ”guldgirig uppsyn”, ”hjärtspis” ”knoddbjörn”, ”Nifelhemsandar”, ”snarkningsförfriskningar”, ”livets lutande plan” etc.

Tiden är den hoppfulla, industriellt och vetenskapligt framgångsrika eran vid 1800-talets slut. Till de i vardagslivet epokgörande upptäckterna och uppfinningarna hörde elektriciteten, telefonen (ledning dras på Getå herrgård 1885), telegram (Alfred ”trådar”), fotografiet och ångmaskinen. Ångfartyg, ånglok (”ånghäst”) och öppnandet av nya sjöfartsleder (Suezkanalen) och järnvägslinjer hade revolutionerat resandet och radikalt sänkt industrins transportkostnader. Eiffeltornet, ingenjörskonstens triumf, uppfördes lagom till världsutställningen i Paris 1889 och till franska revolutionens hundraårsjubileum.

Ingenjör Gustave Eiffel med Parissymbolen, skötebarnet.

Till den nya tidens uppfinningar och under hörde Bells telefon, Edisons glödlampor och Morses elektromagnetiska telegraf. Alfred, april 1867: Sålunda "vandrade telegrafens uppfinnare Morse i fyra år förgäves omkring i Europa och sökte sälja sin uppfinning som han patenterat öfverallt. Derefter återvände han till Amerika och fann det lika svårt der. Men sedan han satte sig att i lugn exploitera saken har han förtjent millioner." Ludvig skriver till dottern Anna i september 1884 om en minnesvärd tur längs Volgafloden ombord på en fashionabel hjulångare, "den största och grannaste af alla ångbåtar Volgan äger." Det är inte bara Alfred, med sin dynamit och hundratals uppfinningar, utan även Robert och Ludvig som inkarnerar denna framåtanda. De senare med exploatering av Bakus oljefyndigheter och förhoppningar om en "ly-sande framtid". In i det sista hade Alfred ännu en uppfinning på gång. I augusti 1896 anförtror han vännen Ragnar Sohlman: "Jag tänker sända upp en liten ballong försedd med fallskärm och camera samt ett litet

urverk eller tidtändare. Vid passande höjd tömmes ballongen automatiskt eller frånskiljes fallskärmen, som nedkommer med camerans bild.”

Den medicinska vetenskapens nya rön (tuberkel- och kolerabacillen) ingav likaledes stora förhoppningar. Ny kunskap, ny teknologi, nya kommunikationer och internationella samarbetsformer skulle leda utvecklingen i önskvärd, idealisk riktning. Sådan var allmänt framstegstron. Men samtidigt var det en krisernas tid präglad av krig, revanschism, kapprustning, kolonialism, förtryck, mänskligt lidande och svåra sjukdomar. Hälsan är skral hos bröderna Nobel. Robert inbillar sig ha allsköns sjukdomar, förvärrade av hans häftiga lynne. Ludvig har ett lugnare temperament men dras med envis luftrörskatarr, är ofta överansträngd och drabbas av ”själsskokningar”. Alfred är reumatiker, ”krångelmagad”, plågas av hjärtbesvär och mjältsjuka. Tidvis sjunker han ner i depressioner, brottas med mörka tankar om tillvarons absurditet, så i oktober 1887: ”När man vid 54 års ålder står helt ensam i världen och blott en betald tjänare är den som ännu visat den mesta välviljan, då komma tunga tankar, tyngre än de flesta kan ana.” Bröderna söker emellanåt bot och bättring på kända europeiska kuranstalter: huvudsakligen Baden-Baden, Bad Hall, Bad Ischl, Franzensbad, Aix-les-Bains, Bolzano, Merano: de sydliga på vintern, de nordliga på sommaren. Men alla badorter är inte prisvärda; Alfred från Aix-les-Bains till Sofie Hess i juli 1884: ”Jag bor på sjukhus, och det på ett där den minst sjuke eller minst sjuka måste haft minst tre slaganfall. Om någon tar mer än ett steg i minuten så är det en förhållandevis mycket frisk människa. Men det är ej det värsta: de förfärliga eksemen, finnarna, karbunklarna och andra utslag i ansiktet framkallar ett slags sjösjukesymtom som endast mycket mörka glasögon kan stilla. Jag kommer att tänka på Schillers vers: ’Jorden är en jämmerdal’ ”.

Breven berättar om kolera och tuberkulos som härjar i omvärlden. Alfred var ett djupt engagerad i kolerafrågan. I ett brev adresserat till franska regeringen i oktober 1892 ger han praktiska förslag hur man kan begränsa eller kväva en epidemi i dess linda. Han känner väl till de aktuella

medicinska upptäckterna, liksom de nya behandlingsmedel, ”antiseptika”, som kan häva de flesta epidemiska sjukdomar: ”Aujourd’hui qu’on sait faire usage de plus en plus rationnel des antiseptiques, il y a bien peu de maladies épidémiques dont on ne puisse se rendre maître.” (I dag då man alltmer effektivt förmår använda antiseptika, är det mycket få epidemiska sjukdomar som man inte kan få bukt med.) Frankrike, fortsätter han, har allt att vinna genom att ta initiativ till internationellt samarbete. Alfred ivrade även för blodtransfusion i stor skala. Om hans stora intresse för medicinska frågor, se prof. J. E. Johanssons redogörelse för samtal med Alfred Nobel (Erik Bergengren, *Alfred Nobel*, s. 130.)

Breven speglar mycket av tidsandan vid 1800-talets slut, tidens många tanke- och känslomönster och rådande förändringsklimat. Huvudpersonernas nervklenhet och melankoli utgör ledmotiv. Synonym till melankoli eller mjältsjuka är engelskans ”spleen”, ett av tidens modeord, gestaltat inte minst i litteraturen, t.ex. i Baudelaires prosapoem *Le spleen de Paris*. Stråk av svårmod återfinns även i brödernas korrespondens. Den skuggsida vi alla bär inom oss är också ett återkommande tema i Alfreds egen diktning, så i romanutkastet *Systrarna*: ”... sällheten, som är själens ljus, saknar aldrig sin skugga: Vi kalla den svårmod, dyster aning eller lidande, allt efter djupet av dess mörker [---]. Jag har ofta märkt att dödens förvinklar dyka upp, man vet ej hur eller av vad orsak när elementerna ligga fredliga som sovande barn och Naturens lugn borde återverka på vårt eget. Men den mystiska tystnaden runtomkring förekommer oss som en förberedelse till evig vila, och fantasin tror sig vandra i det ändlösa Necropolis av en utdöd värld.” Även i ”Tillegning”, ”min aftons avskedssång”, återkommer temat i slutstrofen:

... men min matta sång

Dör ohörd bort och intet genljud yppar
Mitt föga kända, länge glömda namn
Förrän jag söves in i Evighetens famn.

Till tidsandans subkultur och mörkare sida hör antisemitismen, i synnerhet i Ryssland. Den var särskilt knuten till marknadskonkurrens. Den judiska bankfirman Rothschild var, jämte oljemagnaten Rockefeller, en av bröderna Nobels främsta konkurrenter. Schablonföreställningar graserar. Robert skräder inte orden: ”Ju mer man lär känna judarne dess längre vill man vara ifrån dem; det är ej förgäfvets de anses som ohyra”. Vidare: ”att lägga händerna i kors och lugnt åse huru allting spolieras till judars och amerikanares förmån vore ej rätt.” Ludvig: ”Judarna, vars inflytande är övervägande, kunna ej förlåta mig att vilja vara oberoende och ej vilja tillåta judarna att taga hela petroleumhandeln ur mina händer.” Alfred: ”den svenska karaktären afviker betydligt från den judiska. Man har vänner som begära att låna och är man då ej hebreiskt penningfast och obarmhertig så får kassan ständig leakage.” En annan form av generaliserande nationalkaraktäristik, mer roande, är Alfreds erfarenheter av Frankrike som ”den Administrativa Långsamhetens hemland” eller ”Franska administrationens medfödda lojhet”. Undertecknad, med halvsekkellång erfarenhet av fransk administration, kan något tillspetsat vidimera att hans omdöme fortfarande gäller. Tyskarna slipper inte heller undan, Robert: ”Nordtyskarne äro råa, oborstade, hjertlösa, skenheliga egoister, men bland dem finnes dock sådana som hafva begrepp och känsla äfven för andras, än sina egna, rättigheter.”

I breven avger Alfred också pepprade omdömen om några yrkeskategorier som han uppenbart haft bittra erfarenheter av: ”vi [företagsledare] hava att göra med en hop vinkeladvokater och blodsugare. Ingenting i världen är farligare än direktörskap i franska bolag.” Om höga politiker: ”Storpolitik är kvalificerat ränkspel med dunkla avsikter”. Om journalister: ”Löss äro välsignelser i jämförelse, och kunde för dessa tvåfotade pestmikrober ett utrotningspulver anskaffas, så vore det en välgärning.” Alfred, skämtsamt i kvinnofrågan: ”För min del tycker jag, att parisiskornas konversation hör till det faddaste som finnes, då däremot bildade och ej till ytterlighet emanciperade ryssinnors umgänge är förtjusande angenämt.”

Breven tecknar konturerna av uppfinnaren, entreprenören och naturvetaren men också av en humanist med solid bildning, en ivrig fredsvirare och livsfilosof. Redan som ung i S:t Petersburg ville Alfred bli poet och skrev dikter på engelska, bl.a. "You say I am a riddle". Konfrontationen mellan dröm och verklighet genomsyrar hans diktning och korrespondens. Den han skattade högst bland svenska skaldar var Viktor Rydberg. Om dennes idérika och framstegsvänliga författarskap skrev han 1895: "Det finnes författare, vilkas skrifter äro en minnesvård. Dessa behöva ingen annan. Rydbergs, som vittna om själsadel och formskönhet höra till denna klass". Alfred citerar också gärna Tegnér's *Frithiofs saga*. I ett brev, före jul 1875, till ungdomsvännen Alarik Liedbeck lovar han komma till Stockholm "då våren andas i blånad sky, och jordens grönska blir åter ny". I hans privatbibliotek är Rydberg företrädd med ett tiotal titlar och där återfinns även Tegnér's samlade verk. Om Ibsens *Peer Gynt* skrev Alfred en insiktsfull recension (30/9 -96) på franska till unga Sophie Ahlström som sökt tjänst hos honom. En diktare som han gärna refererar till är Shakespeare, t.ex. i april 1895 till sin assistent i San Remo, George Beckett: "Moralen i hela corditprocessen skulle ha varit förutsagd av Hamlet, om han hade sagt att 'something is rotten in the state of - Justice'". I dramaparodin *The Patentbacillus* har Alfred med bitsk ironi skildrat den engelska corditprocessen, dess rättshaveri och patentintrång (cordit, engelsk benämning på Nobels rökfria krut).

I Paris blev Alfred personlig bekant med nationalskalden Victor Hugo. De bodde ett kvarter från varandra, nära Boulogneskogen. På skaldens 83-årsdag den 26 februari 1885 sände han "Mästaren" – den upplyste humanisten – ett välformulerat lyckönskningstelegram: "Vive et Vive de longues années le grand Maître pour charmer le monde et propager ses grandes idées de charité universelle" (Länge, ja, leve ännu många år den store Mästaren för att förtrolla världen och sprida sina storslagna idéer om den universella kärleken). Blott tre månader senare avled Victor Hugo, sörjd och saknad av en hel nation. Han hyllades i Paris med en statsbegravning av faraoniska mått. Vad Alfred Nobel då tänkte vet vi

inte. Förmodligen tog han i sin ensamhet fram någon av de sjutton vackra Hugovolymer han hade i sitt välförsedda bibliotek.

Tankar på döden, ”ålderns blyvikt”, att befinna sig ”på livets lutande plan”, inställer sig vid denna tid hos brevskrivaren och hypokondrikern Alfred. Plötsligt händer det något. Han överrumplas av ryktet om sin egen hädangång. Fredagen den 13 april 1888 kungjorde *Le Figaro* korthugget, spydigt: ”En man som man endast med stor svårighet kommer att betrakta som en mänsklighetens välgörare avled i går i Cannes. Det var herr Nobel, dynamitens uppfinnare.” Även *Le Temps* begick samma fatala misstag att förväxla Alfred med brodern Ludvig, som avled i Cannes den 12 april 1888. *Le Figaro* korrigerade flera dagar senare sin kungörelse. I ett brev till Sofie Hess den 13 april skriver Alfred: ”Som det ser ut är inte heller jag alls förskonad från detta onda och lär ej bli långlivad. Ingen skada skedd i så fall – ingen kommer att sörja mig, allra minst de som jag har hjälpt mest.” Någon dödsrädsla kan emellertid inte utläsas i Alfreds brev, fränsett ett ovillkorligt krav: ”*Största och enda anspråk*: att ej bli levande begravnen.” Temat återkommer i ett brev till brorsonen Emanuel, december 1892: ”Innan jag reser till underjorden skulle jag gärna se om jag ännu en gång kunde vara Eder alla till någon nytta. Till ersättning ber jag, att sedan jag kolat av, ombesörja kremation och ej låta mig bli levande begravnen.” Döden skymtar snarare som en befriare. Så även rätten till en värdig död genom eutanasi. I sitt förslag till självmordsinstitut i Paris förklarar Alfred för patentverkets chef, Hugo Hamilton: ”det borde vara ett civiliserat samhälls plikt att tillse att folk, som vilja skiljas från livet, kunna göra detta på ett anständigt sätt, och inte behöva skära halsen av sig på allehanda otrevliga ställen eller gå och kasta sig i Seinen och förpesta vattnet för sina medmänniskor. Jag har länge funderat på det där. ... Utefter boulevarden skulle anläggas en rad små vackra villor, där vem som helst gratis skulle få nödigt biträde till att på ett hyggligt och smärtfritt sätt taga livet av sig med full visshet om att hans kropp skulle omhändertagas och hans yttersta vilja respekteras. För man skulle där

kunna få hjälp både av läkare och jurister.” (Hugo Hamilton, *Hågkomster*, 1928). Här talar fritänkaren Nobel. Det viktiga var – så länge hälsan tillät – dock det dagliga arbetet med nya projekt och idéer.

Fritänkaren Nobels religiösa ståndpunkt framgår av ett välformulerat brev (1895?) till vännen Nathan Söderblom, nybliven svensk pastor i Paris, sedermera ärkebiskop: ”Vad [...] mina teoretiska religionsåskådningar beträffar, så medger jag, att de betydligt frångå den banade vägen. Just därför att frågorna ligga högt över oss, vägrar jag att erkänna deras lösning genom människoförstånd. Att i religiös väg veta, vad man bör tro, är lika omöjligt som kvadrera cirkeln. Men att urskilja, vad man icke kan tro, ligger ingalunda utom gränsen av möjlighetens område. Denna gräns överskrider jag icke. Var och en, som har tänkt, måste ju inse, att oss omgiver en evig gåta, och därpå grundar sig all verklig religion. Vad man ser igenom Allfaders slöja, är intet; vad man tror sig se är beroende på individuell fantasi och borde därför inskränka sig till individuell åskådning.” Här talar agnostikern, den konfessionslöse skeptikern som ser sprickan mellan tro och vetande.

I fredsfrågan är det främst brevväxlingen på franska och engelska med väninnan Bertha von Suttner, grundare av den österrikiska freds rörelsen, som fångslar. Ett belysande exempel är brevet Alfred skrev i april 1890 när han just läst Berthas internationella succé *Die Waffen nieder / Ned med vapnen!* ”Chère Baronne et Amie! Je viens d’achever la lecture de Votre admirable chef-d’œuvre. On dit qu’il y a deux mille langues – ce serait 1999 de trop – mais certes il n’y a pas une dans laquelle Votre délicieux ouvrage ne devrait être traduit, lu et médité”. – (“Kära Baronessa och Vän! Jag har just läst färdigt Ert beundransvärda mästerverk. Det sägs att det finns två tusen språk – det skulle vara 1999 för många – men det finns förvisso inte ett enda till vilket Ert förtjusande verk inte borde översättas, läsas och begrundas.”) Intresserade av Alfred korrespondens med Bertha von Suttner hänvisas till Edalgard Biedermann, *Chère Baronne / Cher monsieur et ami*, Hildesheim, Zürich, New York, 2001.

Behovet av en fri och opinionsskapande press i varje demokrati och rättsstat var en av Alfred Nobels käpphästar. Hösten 1895 hade han funderingar på att bli tidningsägare (*Aftonbladet*). Till brorsonen Hjalmar skrev han i december 1895 från Paris: ”Min ståndpunkt som tidningsägare vore följande: motverka rustningar och andra överlämningar från medeltiden; [---] Hvarföre jag vill ha en tidning är helt enkelt för att få blåsa eller tratta i redaktionen en mycket liberal tendens. Surdeg finnes förut – den behöfver man ej öka i ett land der folkets intelligens är 500 % framom statsordningens.”

Alfreds politiska uppfattning kan närmast betecknas som socialliberal, med autonomi och upplyst humanism som ledstjärnor. Han ägde stark känsla för andliga värden. Han avskydde yttre åthävor, dogmer, hierarkier, fromlande präster, anarkister, journalister, ”advokater och andra formalitetsparasiter”, riksdags- och parlamentspolitiker (i ”skrävelhuset”), monarki och nationalism. Att han ogillade medaljer, utmärkelser och monument är väldokumenterat. Det är främst i diskussionerna om religion och politik som vi möter kosmopoliten och fritänkaren Alfred Nobel, svuren fiende till dogmatiskt och auktoritärt tänkande. Då han gav sig i kast med tidens utmaningar och mänsklighetens ödesfrågor följde han sällan upptrampade stigar.

Ett par brev till Bertha von Suttner i september 1896 handlar om ingenjör Andréés våghalsiga projekt att med ballong erövra Nordpolen. Alfred: ”om Andrée uppnår sitt mål, även om han endast gör det till hälften, så kommer själva bragden att bli något som sätter sinnena i rörelse och som har till följd uppkomsten av nya idéer och nya reformer. Därmed vill jag också tjäna fredens idé, ty varje ny upptäckt efterlämnar i den mänskliga hjärnan spår, som gör det möjligt att hos kommande generationer desto flera hjärnor bildas, vilka blir i stånd att väcka nya kulturtankar.” Alfred hade kritiska synpunkter rörande ballongfernissan men bidrog generöst till ballongprojektet.

Upptäcktsresandet låg i tiden, det var en kamp laddad med nationell prestige. En annan svensk upptäckare som Nobel, om än lite knarrigt, stödde ekonomiskt på 90-talet var Sven Hedin: ”Sedan elektriciteten, och i dess släptåg tanken, resa jorden omkring på 1/4 sekund så har jag fått ett suveränt förakt för vårt klots lumpna dimensioner.” Historiskt mer betydande var polarforskaren A. E. Nordenskiöld som 1878–79 seglade från Atlanten genom Nordostpassagen med expeditionsfartyget Vega. Under stort jubel anlöpte Vega Stockholm i april följande år. Alfred till vännen Nordenskiöld: ”Broder, Mycken tack för Asiens nordspets och Vegas kölbit, en värdefull prydnad, smyckad af sin enkelhet. Vegas botten tyckes vara lika maskäten som min näsa, men har förmånen av historisk betydenhet. Tillgifne vännen A. Nobel”. Slutknorren bär AN:s omisskännliga signum.

Inte oväntat är Alfred den mest litteräre och beläste av bröderna. Hans välförsedda bibliotek, särskilt på skönlitteratur, talar sitt tydliga språk. I litteraturen, i synnerhet i poesin, upptäckte han en motkraft han kunde tillgripa för att hålla misantropin och svartsynen stängden. Förutom till klassiker som Shakespeare, lord Byron, Shelley, Schiller, Tegnér, Hugo och Tolstoj refererar han till samtida skandinaver: Ibsen, Björnson, Rydberg och Selma Lagerlöf. Men varför saknas Strindberg, den skandalomsusade, i hans korrespondens? Man kunde lätt förmoda att han sympatiserade med den radikale Strindberg. Denne hade redan 1883 apostroferat dynamitens uppfinnare i dikten Folkupplagan: ”Nobel ditt namn hörs sällan prisas ...” Alfred införskaffade snart fem av Strindbergs verk, bl.a. *Tryckt och otryckt*, *Utopier* och *Le plaidoyer d'un fou*. Likaså tidskriften *Mercure de France* (oct. 1890) med Strindbergs bidrag ”Introduction à une chimie unitaire”. Men där sker något: försynt korrigerar Alfred med blyerts ett par av artikelns kemiska formler. Amatörkemisten Strindberg, hans guldmakeri och ständiga kamp med makterna var sannolikt inget för den nyktre och professionelle kemisten Nobel. Träffades de i Paris, de vistades ju samtidigt i franska huvudstaden på 90-talet? Troligen inte,

arbetsmyran Alfred var hårt upptagen av affärer, nya experiment och uppfinningar. Men osvuret är bäst, måhända korsades deras vägar på avstånd då Strindberg under infernokrisen, jagad av demonerna, vid 18-tiden styrde mot Brasserie des Lilas för att skingra tankarna över ett glas absint.

Robert Nobel

Robert Nobel

Hösten 1842 flyttar Robert, 13 år, med mamma Andriette till Immanuel i S:t Petersburg. Han gifter sig i december 1861 med Paulina Lenngren i Helsingfors. Beger sig följande år till Stockholm (Heleneborg); blir vd för nitroglycerinfabriken i Vinterviken. 1871 återvänder han till S:t Petersburg för att samarbeta med broder Ludvig. 1873 börjar han sin verksamhet vid oljekällorna i Baku, bildar 1878 med Ludvig och Alfred Naftablaget Bröderna Nobel (*Branobel*). 1880 flyttar han med familjen till Getå herrgård vid Bråviken, där han avlider den 7 augusti 1896. Robert ligger liksom Alfred begravd på Norra begravningsplatsen i Stockholm.

Robert får vi följa alltifrån från 30-årsåldern, ackompanjerad av flödande kärleksbrev till Pauline, "hjärtgnagerskan", fram till november 1895 med ett brev till sonen Hjalmar, om nötboskapen på Getå herrgård. I korrespondensen möter vi människan Robert i vardagslag. Han träder fram som praktisk, jordnära, idog, ständigt grubblande, vresig och mjältsjuk. En kontrast är just den tidiga förälskelsens brevväxling, dess geografiska spann Petersburg-Helsingfors, avståndsdyrkan, saknad och svartsjuka. "Stora Jaloux" kallar han sig självvironiskt. Pauline kallas "lilla Kråkan", ibland "Polinka". Förälskelsens upptakt är fylld av salighet, längtan, tårar och melankoli. Passionens stegring och utmattning driver fram över sidorna. Detaljerat utgjuter han sig om sina hälsoproblem. Robert är den evige hypokondriern. Känslokasten är häftiga, likt fadern är han sangvinisk och hetlevrad, förmår till nöds tygla sin vrede. En riktig bitvarg, tyckte ett av hans offer. Han talar ofta om sitt utseende och

åldrande, plågas av ständig kassabrist. Här och var ges emellertid roande ögonblicksbilder: Robert börjar otåligt läsa Paulines post innan han ens hunnit dra av sig pälsen. Väder och vind är ofta på tapeten. Stockholm februari 1863: ”Här har varit en hiskelig orkan som lyfte af tak, slagit ikull plank och vändt upp och ned på alla fruntimmer i krinolin vandrande på Norrbro midt emot slottet. – Söndags-Nisse har mycket att säga om det sednaste som ej var så treffligt för de stackars damerna.”

Men passionen är ej förbehållslös. I augusti 1859 förmanar Robert fästmön Pauline – som fattat sympati för den svårmodige Alfred – vad hon genast måste säga honom: ”Jag har felat emot Eder deruti att jag icke genast var uppriktig. Jag hade straxt bort säga att jag älskar Eder broder eller någon annan, men man hade injagat hos mig, en sådan fruktan för Edert svåra lynne och melancolien som alltid undergräft Eder hälsa, att det fattades mig courage att säga Eder sanningen.” Och till fästmön tre månader senare: ”Nu begriper jag hela hemligheten hvarföre jag fannt Dig så förändrad, och nu finner jag det ingalunda underligt att Du har tråkigt och blifver melancolisk.” Liksom hos sina två bröder möter vi även hos den åldrige Robert ett genuint filantropiskt intresse. Då Alfred söker råd rörande en eventuell donation, en konvalescentfond i moderns namn, ställer sig Robert positiv, ger egna förslag till ”fattigvård” och en fond i Andriette Nobels namn (14/7 -91). Notabelt som tidsmarkör, förutom det språkliga, är exempelvis Roberts brev, 22 maj 1887, till Pauline rörande en artikel av Strindberg i *Neue Freie Presse*: ”... hans tyska är mycket tungrodd och det hela, för denna läsarekrets, utan intresse. Troligen blir det hans både första och sista arbete för den tidningen.”

Ludvig Nobel

Ludvig Nobel

Ludvigs karriär kan vi följa från oktober 1855, via ett brev från Paris till Robert i S:t Petersburg, fram till november 1886 då han sänder en sista broderlig hälsning till "Käraste Alfred". Breven signerar han ibland med "Louis" eller "Lev". Ett decennium efter Krimkriget tornar krigsmolnen på nytt upp sig i Europa. Bismarck och Preussen anfaller Österrike sommaren 1866. Oron sprider sig till Finland och Ryssland. "Krig i sikte!" Gotland är utsatt, *Aftonbladet* slår upp artikeln "Ögonblickets vådor". Ludvig till Robert, 30 november 1866: "Ett krig i detta ögonblick skulle derföre ej vara Ryssland kärt, ty det [är] lika litet rustat som något annat land." – Sommaren 1870 invaderar preussiska armén även Frankrike som efter nederlaget i Sedan får avstå Alsace och delar av Lorraine. Kejsardömet (Napoleon III) faller, Paris ockuperas av tyska trupper. Fransk-tyska krigets tumult och oro ger eko i Alfreds korrespondens till Robert hösten 1890 och nyåret 1891. Brevet berättar, som framhållits, inte bara om utveckling och framstegstro och utan också om en tid som mentalt håller på att krackelera.

Ludvig är den borne organisatören och entreprenören, föregångsmannen som månar om goda arbets- och livsvillkor för sina anställda. I villastaden Petrolea, i Bakus oljedistrikt, iordningsställer han ett bostadsområde, där även tjänstefolket belönats med bra bostäder. I långa stundtals välartikulerade epistlar till broder Alfred i juni 1886 utvecklar han sakligt och pedagogiskt sin företagsfilosofi: hur han genom metodiskt och tålmodigt arbete lärt sig dra nytta av motgångar för att mer långsiktigt driva brödernas gemensamma oljebolag. Det

har varit en kamp för överlevnad, en skoningslös konkurrens på världsmarknaden, i föreliggande fall mellan Nobels svenskryska Naftabolag och amerikanska Rockefellers Standard Oil Company. Av de personliga egenskaper och färdigheter som krävs av en företagsledare väger, betonar han, ihärdighet, ärlighet och språkkunskaper särskilt tungt. Ludvig, organisatören och pragmatikern, menar sig ensam ha offrat all sin tid och energi för att få företaget på fötter. Alfreds ekonomiska stöd har dock spelat en avgörande roll härvidlag. Broder Robert, med sitt häftiga humör och sin sjuklighet, framstår snarast som en black om foten vad gäller företagsledning. En personlig reflexion: de aktuella junibreven från 1886 skulle förmodligen även i dag kunna nyttjas pedagogiskt vid seminarieövningar i internationell företagsekonomi.

Från slutet av 70-talet sänder Ludvig regelbundet kärleksfulla epistlar till dottern Anna i S:t Petersburg. Medryckande och med träffande ögonblicksbilder skildrar han sina upplevelser från resor till olika bad- och kurorter i Europa, företrädesvis Ems, Baden-Baden, Marienbad, Bolzano. Ett brev till dottern Anna i oktober 1884 vittnar om hur innerligt nöjd och stolt Ludvig är över sitt livsverk i Baku: till musik av "Nobelska orkestern" och Björneborgarnas marsch (text Runeberg) hyllas han av de anställda. En lång epistel från Norditalien och Venedig berättar om sjöstadens konstskatter, förfall, ruiner och melankoli. Vi möter här också naturromantikern Ludvig som gärna dröjer vid det sydländska alplandskapet färgskiftningar och Rivierans exotiska natur med palmer, kaktusar, apelsinträd och blommande mimosa. Men även den åldrande faderns längtan efter barnen långt borta i S:t Petersburg.

Mycket handlar annars om skulder, växlar, reverser, dålig penningkurs och ständig brist på pengar. Men också om sonlig omtanke om de gamla föräldrarna i Stockholm. I ett brev, november 1878, varnar Ludvig broder Alfred (42 år) för att fästa sig vid blomsterflickan Sofie Hess (20 år), som han träffat i Baden-bei Wien: "Verklig trefnad finns blott bland aktningvärda qvinnor ur goda familjer. Olyckan berättigar väl

till medlidande men det är endast den kvinnliga dygden och värdigheten som inger den aktning vi så gärna egna kvinnan. – Förlåt mig bästa Alfred att jag vidrör ett ämne Du själf ej rådfrågat mig i; men som jag ej besökt Din väninna så ville jag säga att jag ej gjort det för att ej stärka henne i sina förhoppningar sträfvande att binda Dig för hela lifvet – Förlåt mig denna indiscretion men brodershjertat menar väl”. I ett annat brev till Alfred, daterat maj 1884, skriver Ludvig apropå koleriske storebror Robert: ”Jag tänker med fasa tillbaka på den tid då han var i Baku, på hans våldsamhet och tekniska oförmåga.” Stundtals nedtecknar Ludvig personliga, ofta stoiska reflexioner över mänsklighetens beskaffenhet och världens affärer. Motgångar som företagare ser han gärna som incitament till att söka kreativa lösningar. När tiden så medger skriver han stilistiskt väl, åskådligt och underfundigt.

De sista breven till Anna skrev Ludvig i Cannes ett par månader innan han avled den 12 april 1888. Efter dessa brev har jag för sammanhangets skull infogat en handfull brev från de närmaste familjemedlemmarna, från hustrun Edla, dottern Anna och sonen Carl. I ett sorgkantat brev till ”Kära farbror Alfred”, daterat den 16 april 1888, berättar Carl hur kistan med faderns kvarlevor forslats till S:t Petersburg och på kvällen överförts till svenska S:t Katarina kyrka, dit många sörjande väntas. Ludvig ligger begravd på Smolensk-kyrkogården i S:t Petersburg.

Intresserade av Ludvig Nobels personlighet och livsgärning hänvisas till Brita Åsbrink, *Ludvig Nobel : Petroleum har en lysande framtid*, Stockholm 2001. Beträffande Alfred Nobels korrespondens med Sofie Hess hänvisas till Vilgot Sjöman, *Mitt hjärtebarn*, Stockholm 1995.

Emil Nobel

Emil Nobel

Avslutningsvis återges även ett brev från studenten Emil i Stockholm 1861, samt dikten ”Svenska flaggan på Kirjola”, skriven tre år senare på Kirjola gård i Finska viken. Emil, student i Uppsala, var den ende av bröderna Nobel som ägde en formell utbildning.

I flera brev från 1862 klagar Robert över att Emil, liksom även Alfred, kurtiserar Pauline: hon måste ta sig i akt och sluta korrespondera med honom. I juni 1863 rapporterar Alfred i Stockholm till Robert: ”Emil är hemkommen från Upsala: quicker pojke; fattas blott skägg, erfarenhet och ömhet, men det kommer väl med åren. Jag fiskade upp honom i Upsala och förde honom med mig. Bekant tycks han vara med halfva Sverige.”

Tjugoett år gammal förolyckades Emil vid en nitroglycerinexplosion den 3 september 1864 i experimentverkstaden vid Heleneborg, en förödande explosion som skakade hela Stockholm. Fadern, Immanuel, chockades svårt, drabbades av slaganfall någon månad efter yngste sonens bortgång. Föräldrarnas, bröderna Alfreds och Roberts korrespondens berör Emils personlighet, korta livsspann och tragiska död.

Käll- och litteraturförteckning

Arkivmaterial

Åke Erlandssons arkiv avskrifter och kopior huvudsakligen från:

- 1) Riksarkivets Nobelarkiv, kopieböcker (RA).
- 2) Lunds Landsarkiv, Nobelska arkivet. A: Immanuel Nobels handlingar: ca 230 kartor och ritningar, flertalet gjorda av Immanuel Nobel. B: Robert Nobels handlingar. Mottagna brev bl.a. från föräldrarna Immanuel och Andriette 1862 och 1865–67 samt 1870–72, 35 brev från Alfred N till broder Robert.
- 3) Svenska Akademiens arkiv, Nobelkapslarna, numera återförda till Nobelstiftelsen.
- 4) Nobelstiftelsen Erik Bergengrens arkiv (EB:s arkiv), ”Hedinpärmarna”.
- 5) ”Vita pärmarna” sammanställd av Kristina Winberg, Björkborn: kopior av ett tjugotal originalbrev och avskrifter från Alfred 1890–95 till Robert, Ludvig och brorsöner.
- 6) Kungliga Biblioteket.
- 7) Bengt Jangfeldts arkiv: brevkopior till Åke Erlandsson.

Litteratur

- Alfred Nobel och hans släkt: minnesskrift*, (red.) Henrik Schück & Ragnar Sohlman, Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1926
- Bergengren, Erik, *Alfred Nobel*, Stockholm: Geber, 1960
- Biedermann, Edelgard, *Sozusagen: eine Festschrift für Helmut Müssener*, Stockholm: Stockholms universitet, 1996
- Chère baronne et amie – cher monsieur et ami: der Briefwechsel zwischen Alfred Nobel und Bertha von Suttner*, (red.) Edelgard Biedermann, Hildesheim: Olms, 2001
- Erlandsson, Åke, *Alfred Nobels bibliotek: en bibliografi*, Stockholm: Atlantis, 2002
- Fant, Kenne, *Alfred Bernhard Nobel*, Stockholm: Norstedts, 1991

- Jangfeldt, Bengt, *Svenska vägar till S:t Petersburg: kapitel ur historien om svenskarna vid Nevans stränder*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1998
- Nilzén, Göran, *Familjen Nobel: en svensk industridynasti: översikt över arkivalier i Stockholm och Lund*, Stockholm: Nobelmuseet, 2007
- Nobel, Alfred, *Dikter/Poems*, (red.) Åke Erlandsson, Stockholm: Atlantis, 2006
- Nobel, Alfred, *Berättelser & filosofiska brev*, (red.) Åke Erlandsson, Stockholm: Atlantis, 2009
- Nobel, Alfred & Hess, Sofie, *Mitt hjärtebarn: de länge hemlighållna breven mellan Alfred Nobel och hans älskarinna Sofie Hess*, (red.) Vilgot Sjöman, Stockholm: Natur & Kultur, 1995
- Nobel, Marta Oleinikoff, *Ludvig Nobel och hans verk: en släkts och en storindustris historia*, 2 vol, Stockholm: 1952–1953
- Sjöman, Vilgot, *Mitt hjärtebarn : de länge hemlighållna breven mellan Alfred Nobel och hans älskarinna Sofie Hess*, Stockholm: Natur & Kultur, 1995
- Sjöman, Vilgot, *Vem älskar Alfred Nobel?* Stockholm: Natur & Kultur, 2001
- Sohlman, Ragnar, *Ett testamente: Nobelstiftelsens tillkomst historia och dess grundare*, Stockholm: Norstedts, 1950
- Spåren efter Nobel*, (red.) Kerstin Abukhanfusa, Stockholm: Riksarkivet, 2001
- Strandh, Sigvard, *Alfred Nobel: vetenskapsman och ingenjör*, Stockholm: Tekniska museet, 1975
- Strandh, Sigvard, *Alfred Nobel: mannen, verket, samtiden*, Stockholm: Natur & Kultur, 1983
- von Suttner, Bertha, *Memoiren*, Stuttgart, 1909
- Åsbrink, Brita, *Ludvig Nobel: "Petroleum har en lysande framtid"; en historia om eldfängd olka och revolution i Baku*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2001

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS är en skriftserie för forskning som bedrivs vid eller har anknytning till Nobelmuseet i Stockholm.

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS presents research from or related to the Nobel Museum in Stockholm, Sweden.

1. Margrit Wettstein, *Escape to life. Nelly Sachs' alienation and exile in 20th century Sweden* (2005).
2. Peter Zander, *"Til allmän bequämlighet". Om Stockholms börshus plats i det offentliga rummet under tre århundraden* (2005).
3. Gustav Källstrand, *Forskning och vetenskap. Aspekter på naturvetenskapen i offentligheten i samband med Nobelprisen i fysik och kemi 1903* (2007).
4. Eva Åhren (red.), *Medicinhistoria idag. Perspektiv på det samtida svenska forskningsfältet* (2007).
5. Göran Nilzén, *Familjen Nobel. En svensk industridynasti. Översikt över arkivalier i Stockholm, Uppsala och Lund* (2007).
6. Gustav Källstrand, *En plats som orakel. Kring Nobelpristagaren Svante Arrhenius död och begravning* (2009).
7. Aron Ambrosiani, *Rektor Lennmalms förslag. Om 1918–1921 års diskussioner kring ett Nobelinstitut i rasbiologi vid Karolinska institutet* (2009).
8. Gustav Bohlin, *Svenska förhållanden kring acceptandet av DNA som bärare av genetisk information – eventuell förklaring till ett uteblivet Nobelpris* (2009).
9. Anna Lihammer, *Forskningen vid svenska ABM-institutioner. En undersökning av aktuella förutsättningar och trender* (2009).
10. Paul Sjöblom, *Museerna i utbildningssektorn. Reflektioner kring skolelevs lärande i kultur- och vetenskapshistorisk museimiljö – exemplet Nobelmuseet* (2010).
11. Karl Berglund, *Snille och smak och mord. Om genreproblematik och Nobelpriestematik i Karin Alvtogens Skugga* (2010).
12. Åke Erlandsson, *Nobelbrevet. Inledning och kommentarer till omkring tusen brev rörande familjen Nobel: renskrivna, kommenterade och i urval av Åke Erlandsson* (2011).